

11.82
1241

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XI, св. 3—4.

БЕОГРАД, 1961.

САДРЖАЈ

	Страна
1. <i>М. Стевановић</i> : Нови правопис и штампа	63— 68
2. <i>Ирена Грицакић</i> : Прилози и њихов однос према придевима и придевским значењима	69— 80
3. <i>Б. Милановић</i> : О посесивним придевима на <i>-овље/-еље</i>	81— 89
4. <i>Проф. др Александар В. Косић</i> : Наша медицинска терминологија и нови правопис	90— 95
5. <i>М. Сп.</i> : Поводом чланка проф. др А. Костића	96—101
6. <i>Милоје Р. Николић</i> : Прилози упознавању живота и рада Александра Белића	102—109
7. Из лексикологије	
I. <i>Берислав М. Николић</i> : <i>Губији (~ се)</i>	109—115
II. <i>Драгољуб Д. Јермић</i> : О виду једног придева	116—119
8. Хроника	
<i>Бранко Јелић</i> : Девети лекторат српскохрватског језика у Француској	120
9. In memoriam	
1. <i>Милош С. Московљевић</i> : Олаф Брок	121—124
2. <i>Б. М. Н.</i> : Глиша Влезовић	125—126
10. Језичке поуке	127—132

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник дописник др МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

Научно дело

ИЗДАВАЧКА УСТАНОВА
БЕОГРАД

Слог: „Научно дело“, Београд, Вука Караџића 5.
Штампа и повез Графичког предузећа „Академија“, Београд, Космајска 28.

II. О ВИДУ ЈЕДНОГ ПРИДЕВА

Наши речници већином не помињу неодређени вид придева *шајан*, већ имају само *шајни*. Вук бележи само *шајни*, *на*, *но*; Речник српскохрватског књижевног језика др Луја Бакотића наводи само *шајни*, *-на*, *-но*; код Ристића и Кангрге — *шајни*; код Броза и Ивековића, такође, само *шајни*; Александар Перић у Речнику српскохрватско-француском даје само *шајни*. Проф. Белић, тако исто, сматра да овај придев има само облик одређеног вида¹.

Хрваткосрпско-француски рјечник М. Деановића даје *шајни* и *шајан*; Парчић исто даје оба вида овог придева у речнику хрватско-талијанском; Бенешкић у Хрватско-пољском рјечнику наводи *шајан*, *-јна*, *-о* и *шајни*, *-а*, *-о*; Мажуранић у Повјесно-правном рјечнику помиње *шајан* и *шајни*.

Из прегледа ових речника произилази да углавном у речницима рађеним у нашим источним крајевима не налазимо облик неодређеног вида овог придева, док се у речницима који су састављени у западним крајевима наше језичке територије наводе оба вида придева (*шајан* и *шајни*). Изузетак од овога чини једино речник Броза и Ивековића. Ово стање у речницима с источне територије можда показује да је на истоку употреба облика *шајан* мање распрострањена, иако постоји, како ћемо мало касније и показати.

И у делима писаца из источних крајева налазимо на облик неодређеног вида овог придева, што нам потврђују примери:

Држали су код царице удове *шајан* породични савет... (Пијемонт, 1910, 120, 2). Тада се почео стварати нов шум. Лагањ, тајан

¹ А. Белић: Историја српскохрватског језика, књ. II, св. 1: Речи са деklinацијом, Београд, 1950, стр. 275.

шум, који је личио на болан осмех огорчена човека ... („Звезда“, ур. Бранислав Ђ. Нушић, Београд, 1912, св. IV, стр. 217). Тај младић зна *шајан* начин својствен њему, како да се докопа дечка, његовог срца и његове цигерице (Ч. Дикенс: Велико очекивање, стр. 8 — превео с енглеског Симић Живојин В., Београд 1950). Он је *шајан* ... и тајна је та неопходна за саму његову егзистенцију (Ст. Протић, Дело, 1894, књ. 2, стр. 50). С њим (новим светом) лежем, с њим устајем, душо! Сваком *шајан* ... је л'и теби стран? (М. Кујунџић, Абердар, Други јек, песме, у Београду, 1870, стр. 12). Један део јучерашњег претреса био је *шајан*. Претрес је оглашен за *шајан* због саслушавања сведока ... *Тајан* претрес одржан је по подне (Политика, 1960).

Примери су из грађе Института за српскохрватски језик, и свакако не дају онако потпуну слику какву би дало систематичније прибирање грађе, тим пре што се у текстовима са неозначеним акцентом придевска видска разлика види само у номинативу једнине мушког рода. Али и оволико колико их је, ови примери показују да овај придев постоји и употребљава се и у облику неодређеног вида. Ипак је чињеница да је облик неодређеног вида овог придева мање обичан него код основне масе описних придева, што је и навело Вука — а за њим и друге лексикографе — да га наводе у облику одређеног вида. Разлози за то биће доста сложени.

По мишљењу проф. Белића, овај придев је добио само тај, одређени вид под утицајем присвојних придева истог наставка². Стварно имамо *јужни* (Бакотић наводи и *јужан*), *северни*, *зајадни*, *источни* и сл., али ти придеви значе просторне односе извесне врсте, тј. припадају семантичкој категорији у којој се облик одређеног вида по правилу јавља. С друге стране, међутим, имамо велики број придева са истим суфиксом који показују нормалну видску разлику: *озбиљан*, *јасан*, *обичан*, *сјајан*, *шајан*, *бедан*, па ако хоћемо и антоним придева о којему говоримо — *јаван*. Према томе, утицај присвојних придева може бити један од разлога за ову појаву, али не и једини, не и довољан разлог.

² „Под утицајем присвојних придева и неки су други придеви са истим наставком добили само један вид: дивљи према жаљби и сл., тајни и сл.“ (А. Белић: Историја српскохрватског језика, књ. II, св. I: Речи са деklinацијом, Београд 1950, стр. 275). — Што се тиче придева *дивљи*, он је образован другим наставком, наставком присвојних придева. Б. Јањић је показао да и тај придев има оба вида (Наш језик III, св. 1—2, 1951). Сем тога *дивљи* и по своме постанку подсећа на присвојне придеве.

Придеви *танъ* и *ивѣнъ* постојали су и у старословенском. Помињемо и придев *јаван* не само због тога што придеви *шајан* и *јаван* стоје у вези по супротности него више због тога што су по постанку истоветни. Ти су придеви образовани суфиксом *-ѣнъ* (> *-ан*) од прилога, засведочених у старословенском у облицима који напомињу именске локативе — *тан* и *ивѣ* (то је и старији српскохрватски облик, који се изгубио, тако да данашњи прилози гласе *шајно* и *јавно*). Како се већ на основу њиховог порекла види, *шајан* и *јаван* — за разлику од највећег броја описних придева — стоје према прилозима у секундарном односу. Разлог овоме је у њиховом семантичком садржају — *шајно* и *јавно* пре свега су карактеристике радње, па је природно што се ове две лексеме јављају првенствено као одредбе глаголске (тј. као прилози), а тек у другом плану као именичке (и овде, углавном, као одредбе глаголских именица). И можда је управо ово пресудан моменат који омогућава видске особености оваквих придева у односу на остале описне придеве. Наиме, у старијем српскохрватском, синтетичком типу реченице нерадо се употребљавала глаголска именица као субјекат, па је предикатску службу придева овог семантичког типа (који представљају првенствено одредбе радње) обично преузимао прилог: *шајни договор*, али *договорили су се шајно* радије него *договор је био шајан*. Отуда су се овакви придеви употребљавали у предикату ређе него други описни придеви, што значи да је изостајала основна функционална категорија која подржава облик неодређеног вида, па је он могао постајати и мање обичан. Све ово, међутим, вреди једнако и за *јаван* и за *шајан*, а зашто је код првог облик неодређеног вида ипак обичнији него код другог — тешко је одговорити. Можда би се могло помишљати на утицај неједнакости облика одговарајућих именица (с једне стране *шајна* — са обликом који је можда подстицао употребу одређеног вида придева, а с друге *јав* и *јава*); али могла би се тражити и друкчија објашњења.

У сваком случају, може се узети да у једно време облик *шајан* није био обичан и да се у новије време поново почео употребљавати. Таквом развоју погодује новији, аналитички тип реченице, који форсира употребу глаголских именица у служби субјекта, а тиме и предикатску употребу придева овог семантичког типа, али ће у овом конкретном случају основни разлог бити

аналогија према антониму *јаван*. Занимљиво је да Ристић и Кан-грга у својем речнику под одредницом *јаван* стављају орр. *шајан*, док као засебну одредницу немају *шајан* већ *шајни*. За овакво обличко изједначавање чланова појединих лексичких спрега може се наћи врло јасних аналогија. Тако је именица *дан*, под утицајем антонима *ноћ*, почела добијати у инструменталу једнине наставак IV врсте: *дању* према *ноћу*, али само у тој опозицији временско-прилсшког карактера, док је у осталим случајевима *даном*. Тако се и *шајан* могло образовати и образује се према *јаван*, структурално, као његова антитеза.

Немамо разлога да се супротстављамо овом развиту, па облик *шајан* треба примити као нормалан и правилан, тим пре што се среће код писаца и што се може рећи да није стран добром језичком осећању.

Драгољуб Д. Јермић